

МІСЦЕ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

Скрипник Н.І.,

к. пед. н., доцент кафедри дошкільної освіти,
УДПУ імені Павла Тичини

Анотація. У статті розглядаються гуманістичні погляди класика вітчизняної педагогіки В. Сухомлинського. Особливої уваги в статті наділено огляду підходів ученого щодо ролі та сутності виховання толерантності у підростаючого покоління. Було проаналізовано основні ідеї концепції виховання В. Сухомлинського, в якій закладені ази формування моральної культури та гуманних почуттів у вихованців.

Ключові слова: виховання, толерантність, гуманність.

The humanistic views of the classic of pedagogy V. Sukhomlynsky is examine in the article. The review of the approaches of the scientist regarding the role and essence of the education of tolerance in the younger generation is presented in the article. The main ideas is conception of education of V. Sukhomlynsky were analyzed and defined the bases of formation of moral culture and humane feelings among pupils.

Key words: education, tolerance, humanity.

Ідеологічна і соціальна нестабільність в Україні, недовіра класичних духовно-моральних цінностей, пошук нових, часто протилежних точок зору щодо шляхів формування підростаючого покоління ускладнює розвиток нашого суспільства. Все це зумовлює наростання в суспільстві тривоги, невпевненості у майбутньому, агресивності й жорстокості, які призводять до конфліктів. Однак, всі розуміють, що такі конфронтаційні тенденції мають поступитися місцем гуманному ставленню, взаєморозумінню і довірі людей один до одного, тобто суспільно прийнятним морально-етичним нормам взаємин у суспільстві. Недаремно філософ Ю. Шрейдер зазначав, що найстрашніша катастрофа, яка загрожує людству – не атомна війна, чи інші

варіанти фізичного знищення людства на Землі, а скоріше антропологічна – знищення людського у людині [6, С. 8].

Предметом нашого дослідницького інтересу є саме гуманізація процесу дошкільної освіти, зокрема, формування толерантних взаємин серед фігурантів освітнього процесу в дошкільних закладах. Зокрема, важливо було з'ясувати погляди класика вітчизняної педагогіки В. Сухомлинського щодо означеної проблеми.

Науковці сучасності (А. Асмолов, І. Бех, Н. Побірченко, В. Кремень, В. Кузь, Т. Поніманська, О. Сухомлинська та ін.) підкреслюють у своїх працях, що головний шлях до еволюційного розвитку гуманного суспільства – це зміни пріоритетів у освітніх процесах на демократизацію і гуманізацію навчально-виховного процесу в закладах освіти, де посилюється повага до особистості, як активного суб'єкта суспільства, а пріоритетом стають загальнолюдські цінності та доброзичливі стосунки з навколишнім світом. Втілення в життя гуманістичних ідей, прав людини, людської гідності й громадянської відповідальності нерозривно пов'язано із розвитком та вихованням толерантної особистості.

У Декларації принципів толерантності зазначається, що толерантність є необхідною умовою миру та соціально-економічного розвитку всіх народів [1]. І дійсно, на наше глибоке переконання, толерантність та інтолерантність стають вирішальними чинниками сучасного світу. Адже навчання культурі миру забезпечує побудову і розвиток миролюбних, справедливих соціальних відносин, в основі яких відмова від насилля, а усі конфлікти вирішуються шляхом порозуміння. Тому виховання толерантності стає актуальним завданням розвитку сучасної високоморальної особистості.

Необхідність виховання толерантності, як однієї із характеристик гуманних взаємин пов'язана з тим, що сьогодні, насамперед, актуальні цінності, які необхідні для загального виживання і вільного розвитку кожного члена суспільства. А саме: стратегії ненасильства, терпимості до чужої позиції, цінностей, культури, ідеології; необхідності взаємного порозуміння, пошуку компромісів у вирішенні будь-яких питань. Перераховані аспекти – це важливі

уміння особистості, завдяки яким спілкування між людьми стає виваженим, сприяє знаходженню істини навіть у конфліктній ситуації. Як зазначається у Декларації принципів толерантності, це уміння жити в мирі і терпимості до різних людей, вірувань, позицій, здатність відстоювати свої права і свободи і при цьому не порушувати права і свободи інших, готовність до конструктивної взаємодії та взаєморозуміння з людьми, незалежно від їхніх поглядів і поведінки як основи цивілізованих стосунків [1].

Теоретичну основу проблеми склали: культурно-історична теорія розвитку особистості; особистісно-орієнтований підхід до виховання (І. Бех, В. Кузь, В. Маралов, А. Маслоу, Н. Побірченко, Т. Поніманська, К. Роджерс, С. Русова, В. Сухомлинський та ін.); положення філософської і психолого-педагогічної науки про сутність гуманізму і гуманізацію виховання (Ш. Амонашвілі, М. Бубер, І. Кант, Дж. Локк, А. Маслоу, К. Роджерс, Ж. Ж. Руссо, Г. Сковорода, В. Сухомлинський та ін.).

Важливо зауважити, що треба якомога раніше знайомити дітей з гуманістичними поняттями, моральними уявленнями, навчати доброті. Адже моральний стан особистості залежить від того, як зазначав В. Сухомлинський, „з яких джерел вона черпала свої радощі в роки дитинства... Гуманістичне виховання сягає свого вінця, коли у дитини розвивається здатність страждати й переживати за іншу людину, як і здатність радіти за її успіх і щастя” [4, С. 214]. На переконання ученого, саме у дошкільному віці, який вважається сензитивним для формування майбутньої особистості, у дитини достатньо легко і невимушено формується необхідна життєва компетентність, адаптованість та адекватна зорієнтованість у навколишньому середовищі, уміння сприймати людей такими якими вони є, закладаються основи моральних якостей і характеристик. Водночас, зазначене актуалізується ще й завдяки тому, що стереотипи і упередження закладаються ще нашими батьками, які вже бачили життя, і на основі свого, не завжди позитивного досвіду, передають їх у спадок своїм дітям саме в дошкільному віці.

Проаналізувавши різні концептуальні підходи до виховання підростаючого покоління, ми дійшли висновку, що найвідповіднішим

гуманістичному підходу до виховання є система виховання В. Сухомлинського, у поглядах якого лежать гуманістичні ідеї та толерантні засади [5, С. 53]. Тому, доцільно буде звернутися до основних ідей концепції виховання В. Сухомлинського, в яких найважливішими було виховання моральних взаємин та гуманних почуттів вихованців. Згідно своєї концепції педагог розробив ази моральної культури, у яких були проголошені норми життя. Деякі з яких свідчили про активну позицію автора до виховання толерантних якостей особистості. Зокрема:

1. Ви живете серед людей. Кожен ваш вчинок, кожне бажання відображається на оточуючих людях. Існує чітка межа між тим, що вам хочеться, і тим, що можна. Перевіряйте свої вчинки питаннями до самого себе: чи не робите ви зла, незручності чесним, хорошим людям?

2. Ви користуєтесь благами, створеними іншими людьми. Плати їм за це добром.

3. Будьте добрими і чуйними до людей. Допмагайте слабким і беззахисним.

4. Не будьте байдужими до негативних проявів інших людей у суспільстві [3, С. 281–582].

Ми вважаємо, що такі норми сприятимуть вихованню гуманної особистості. Всі вони можуть бути основою концептуального підходу до формування основ толерантної людини, яка гуманно ставиться до оточуючих.

Процес виховання для В. Сухомлинського був найвищою майстерністю, творчим діянням. „Виховання полягає у тому, - писав він, - щоб вміло, розумно, мудро, тонко, сердечно доторкнутися до кожної з тисячі граней, знайти ту, котра, коли її, як діамант, шліфувати, засяє неповторним сяйвом людського таланту, а це сяйво принесе людині особисте щастя. Відкрити у кожній людині її, лише її неповторну грань — у цьому мистецтво виховання” [2, С. 346]. Пізнання та розуміння іншої людини трактувалось ним як необхідна умова виховання. І врешті решт, він зазначав, що „...виховання гуманізму й людяності повинно стати одним із завдань діяльності педагога. Вони мають

виявлятися в таких якостях і рисах особистості, як талант доброти, потреба в служінні людям — радість самовіддачі“ [4, С. 362].

Отже, узагальнюючи думки класика зазначимо, що головним завданням педагога В. Сухомлинський вбачав у формуванні гуманної та добродісної особистості. З огляду на сказане, можемо констатувати, що головною метою виховання, у широкому сенсі, є допомогти кожному вихованцю стати досконалою особистістю, визначальними рисами якої є гуманні характеристики. Реалізація цієї мети здійснюється відповідно до особливостей кожного вікового етапу з орієнтацією на наступність у вихованні повноцінної особистості. Якщо ж основні характеристики особистості не сформовані вчасно, то пізніше об'єкти виховання сприймають будь-які виховні дії як примусові заходи, побудовані на обмеженнях і насиллі, що в корні суперечить гуманістичним принципам виховання і толерантності до особистості, зокрема.

Список використаних джерел:

1. Декларація принципів толерантності // Педагогіка толерантності. – 1999. – № 3–4. – С. 175–180.
2. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С. 346.
3. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С. 281–582.
4. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1980. – Т. 4 – 1977. – С. 214–219; 362.
5. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. 1976. – Т. 1. – С. 53.
6. Шрейдер Ю. А. Утопия или устроительство / Ю. А. Шрейдер // Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности. – М., 1990. – С. 8.